

Καλή σου Στράτα...

Σύμη

Τα 500 σκαλοπάτια δεν είναι μόνο η Καλή Στράτα που ενώνει τον Γιαλό με την πάνω συνοικία της Σύμης. Είναι το διάβα στην ιστορία του νησιού, μέσα από τα κομψοτεχνήματα της αρχιτεκτονικής. Μια αισθητική που έχει χαθεί μάλλον οριστικά από την Ελλάδα. Τελικά ένας πολιτισμός που εξαφανίζεται από το ευτελές

Κείμενο - φωτ: **Ευθύμιος Λέκκας**

καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Απογευματινή
ώρα...

«Από πού ανεβαίνουμε τα 500 σκαλοπάτια;»
«Όπως στρίβεις αριστερά στα 20 μέτρα», απαντά χωρίς να μας κοιτάζει ο μαγαζάτορας, που τακτοποιούσε με επιμέλεια το εμπόρευμα σ' ένα κατάστημα στον Γιαλό, δηλαδή στην κάτω συνοικία στο λιμάνι της Σύμης.

«Και είναι πεντακόσια;» ρωτάμε με δισταγμό και με κάθε ευγένεια, θέλοντας να μειώσουμε στο ελάχιστο την ενόχληση που προκαλέσαμε, κατανοώντας ότι ενδεχόμενα να απαντούσε στην ίδια ερώτηση αρκετές φορές κάθε μέρα.

«Πεντακόσια και βάλε», ήταν η άμεση απάντηση, η οποία οφείλω να ομολογήσω ότι ήταν αποκαρδιωτική, γιατί ελπίζαμε έστω σε κάτι λιγότερο. Επειτα από ένα ολοήμερο μπάνιο στην όμορφη παραλία Να-

νού στην άλλη πλευρά του νησιού, η απογευματινή αναρρίχηση από τον Γιαλό -το λιμάνι της Σύμης στην κάτω συνοικία- στο Χωριό -την πάνω συνοικία- με «το μονοπάτι των 500 σκαλοπατιών», όπως το λένε οι τουρίστες, ή την Καλή Σιράτα, όπως το λένε οι ντόπιοι, δεν ήταν ό,τι καλύτερο θα μπορούσε να σχεδιάσει κάποιος για το υπόλοιπο της ημέρας.

Επιλέξαμε όμως αυτή τη διαδρομή για να δούμε κάτι στο εσωτερικό της Σύμης, ίσως του πιο όμορφου οικισμού της Ελλάδας, πέρα από τα κτήρια του λιμανιού και γενικά την εικόνα που αντικρίζει κάποιος μπαίνοντας στο λιμάνι. Ενας οικισμός που μαζί με τους αντίστοιχους της Χάλκης και του Καστελόριζου αποτελούν τα στολίδια μέσα σε μια Ελλάδα η οποία έχει παρα-

*Οι περισσότερες
από τις
κατασκευές
ερείπωμένες, με
την πέτρα και τη
γεωμετρία να
κυριαρχούν
παντού*

*Μία από τις
ομορφότερες
γωνιές της
χώρας μας.
Κάτω ο Γιαθός
και προς τα
πάνω αριστερά
του πλόφου,
το Χωριό.
Κάθε σπίτι μια
ξεχωριστή
πινελιά σ' ένα
ζωγραφικό
πίνακα!*

δοθεί αμαχητί στη βαρβαρότητα της πολεοδομικής και οικιστικής ανάπτυξης χωρίς αισθητική, χωρίς ρυθμό, χωρίς μέτρο, χωρίς γνώση της παράδοσης, χωρίς εναρμόνιση με το φυσικό περιβάλλον, με μόνο γνώμονα το κέρδος, το βόλεμα, την αυθαιρεσία, την καταπάτηση. Ένας οικισμός που διατηρεί με σεβασμό το νεοκλασικό ρυθμό στις διάφορες παραλλαγές του, συνθέτοντας όμως ένα σύνολο αρμονικό, λιτό, πολύχρωμο, συνδεδεμένο απόλυτα με το περιβάλλον της Σύμης, που χαρακτηρίζεται κι αυτό από τη λιτότητα των ασβεστολιθικών πετρωμάτων που δομούν σχεδόν όλο το νησί από τη μια άκρη ως την άλλη και τα λιγοστά δένδρα που φυτρώνουν στην κυριολεξία πάνω στους ανυδρους βράχους.

Αρχίσαμε ν' ανεβαίνουμε ένα ►

**Μόνον έτσι, μετρώντας ένα ένα τα σκαλιά,
κοντοστέκοντας για μια ανάσα, μπορεί να δει και
να αξιολογήσει κάποιος πιο σωστά τις μοναδικές
εικόνες που ξετυλίγονται μπροστά του**

1878. Πάνω από 125 χρόνια ζωής. Ένα οικοδόμημα που θα μπορούσε από μόνο του να είναι μια σχολή αρχιτεκτονικής: ευθείες γραμμές και συμμετρία, όπως και η φύση της Σύμης

► ένα τα πρώτα από τα 500 και βάλε σκαλιά, που οδηγούν από τον Γιαλό στο Χωριό. Προτιμήσαμε αυτή τη δύσκολη λύση της ανάβασης παρά της κατάβασης, φθάνοντας

πρώτα με αυτοκίνητο στο κορυφαίο τμήμα του λόφου, γιατί μόνον έτσι, μετρώντας ένα ένα τα σκαλιά, κοντοστέκοντας για μια ανάσα, μπορεί να δει και να αξιολογήσει κάποιος πιο σωστά τις μοναδικές εικόνες που ξετυλίγονται μπροστά του. Τα μοναδικά αρχιτεκτονικά διαμάντια, τα τμήματά τους, τις εικόνες προς τον Γιαλό και τη θάλασσα, τις φιγούρες των κατοίκων που κάθονται δεξιά-αριστερά, που ξεβαραιούνται βλέποντας τον κόσμο να πηγαινοέρχεται, και τέλος τα έργα τέχνης, τις εκκλησίες στο πάνω τμή-

μα του λόφου, που διαγωνίζονται η μια την άλλη σε ομορφιά.

Η στράτα, μετά τα πρώτα 30-40 σκαλιά που περνάνε μέσα από τα σπίτια του Γιαλού, αρχίζει να διευρύνεται σε πλάτος φθάνοντας μέχρι και τα 15 μέτρα, ενώ κάθε 10-20 σκαλιά υπάρχουν και μακριά πλατύσκαλα, που σε ξεκουράζουν από το συνεχές ανέβασμα. Όλα τα σκαλιά αλλά και οι επιφάνειες των πλατύσκαλων προέρχονται από τα ίδια τα υλικά του νησιού, συμπαγή γκριζωπό ως ελαφρά κοκκινωπό μασίφ ασβεστόλιθο, δηλαδή από υλικά που συμμετέχουν στη γεωλογική δομή και υπάρχουν σε κάθε σημείο σ' όλο το νησί.

Φαγωμένα, με μικρές κυρτώσεις από το νερό, το χρόνο αλλά και τις πατημασιές των κατοίκων, που αμέτρητες δεκαετίες ανεβοκατεβαίνουν από τον Γιαλό στο Χωριό πεζή.

Ανηφορίζοντας και βγαίνοντας μέσα από τα σοκάκια του Γιαλού, στην κύρια σκάλα οι εκπλήξεις διαδέχονται η μία την άλλη. Μια εξώπορτα επιβλητική αρχικά. Με ορθοστάτες από παχιές κολόνες μαρμάρου και το θόλο στην κορυφή σκαλισμένο με γεωμετρικά σχέδια. Μια βαριά πόρτα δίφυλλη από παλιό ξύλο, που άντεξε στο χρόνο, γέμιζε το κενό και μια κλειδαριά με κλειδαρότρυπα πολύ πιο μεγάλη από τις σημερινές.

Αμέσως μετά, μια ερειπωμένη μονόροφη κατασκευή του περασμένου αιώνα, που χρησιμοποιήθηκε μάλλον ως κατάστημα, με δύο παράθυρα παραλληλόγραμμου σχήματος στις άκρες και δύο θολωτές πόρτες στη μέση. Εντύπωση κάνουν όχι μόνο τα κεφαλόσκαλα από ατόφιο μάρμαρο και σχέδια, αλλά, κυρίως, οι δύο θόλοι με αλληπάλλληλες αυλακώσεις καμπυλωτές κι ένα περίτεχνο δέσιμο στο κορυφαίο τμήμα του.

Εντύπωση επίσης προκαλούν οι εκατέρωθεν κίονες, οι οποίοι υποστηρίζουν τους θόλους που κι αυτοί είναι από σκληρό ανθρακικό υλικό. Η τοικοποιία του υπόλοιπου κτηρίου παρουσιάζει κι αυτή μια σημαντική ιδιορρυθμία με μεγά-

Οι άνθρωποι ακόμη περπατούν απολαμβάνοντας τη μεγάλη σκάρα

λους τετραγωνισμένους ογκόλιθους με τελείως επίπεδες επιφάνειες και δεκάδες μικρότερες φέτες από λεπτό ασβεστόλιθο, που συμπληρώνουν τα μεταξύ τους κενά. Πόρτες και παράθυρα είναι σήμερα κλειστά πιθανώς με τα ίδια υλικά από τους επάνω ορόφους που κατέρρευσαν, σε αλληπάλληλες σειρές από τις ίδιες γκριζωπές πέτρες, δίδοντας έτσι στο όλο οικοδόμημα μια μοναδική αλλά και λυπηρή αίσθηση. Γι' αυτά που υπήρχαν και γι' αυτά που χρόνο με το χρόνο χάνονται.

Λίγα σκαλιά πιο πάνω η ίδια εικόνα σ' ένα τριώροφο κτήριο κι αυτό με λιθοδομή, αλλά και με τμήματα που ακόμη καλύπτονται από επίχρισμα που διατηρεί ένα μοναδικό βυσσινί χρώμα εδώ κι εκεί. Η

σκεπή έχει ήδη προ πολλού καταστραφεί, όπως και το πάτωμα – τα ξύλινα μέρη δηλαδή – αλλά ακόμη αποπνέει την ομορφιά του οικοδομήματος. Μια ομορφιά που δεν σπινιζείται σε αρχιτεκτονικούς αφιρισμούς και ιδιομορφίες, αλλά στη λιτότητα που προέρχεται μέσα από την αυστηρή τήρηση των γεωμετρικών κανόνων. Όλα συμμετρικά, όλα σε κανονικές διαστάσεις, όλα ισομετρικά, λειτουργικά, απόλυτα, τελικά μοναδικά.

Στον περίβολο του σπιτιού μια έξοχη μάντρα και μια καταπληκτική αυλόπορτα με θόλο και τριγωνικό αέτωμα στην κορυφή. Επιγραφή: 1878 Αυγούστου 31. Τίποτ' άλλο.

Μειρούν ήδη παραπάνω από 125 χρόνια από τότε που θεμελιώθηκε η κατασκευή και στο χρο-

Πρόσφατα ανακαινισμένο σπίτι

► νικό αυτό διάστημα έχουν διαδραματιστεί σημαντικά ιστορικά γεγονότα. Η Σύμη έχει περάσει, αυτό το διάστημα, περιόδους ακμής

*Κομψοτέχνημα
υπό εγκατάλειψη*

και δυσκολιών, όπως την Τουρκοκρατία, την οικονομική άνθηση με τη σπογγαλιεία, την Ιταλοκρατία, την αντίσταση στην Κατοχή, την Απελευθέρωση, τη δύσκολη μεταπολεμική περίοδο και σήμερα την οικονομική ανάκαμψη. Μια οικονομική ανάκαμψη που οφείλεται κυρίως στο τουριστικό ρεύμα και στη γειτνίαση με τη Ρόδο.

Μια ανάκαμψη, που κύριος μοχλός της είναι η ομορφιά του οικιστικού δομημένου περιβάλλοντος, της λιτής αρχιτεκτονικής, της γεωμετρίας, του μέτρου –όχι του μέτρου–, του απέριπτου και τελικά του μοναδικού. Ενός σχολείου για υποψήφιους αρχιτέκτονες που υπερβάλλουν κατά συρροή, που εγκληματούν σ' όλη τη χώρα χτίζοντας κτήρια με σχήμα πυραμίδας κάτω από τα Μετέωρα, ογκώδη σιντρι-

βάνια από γρανίτη στην Καρδίτσα, πεζοδρόμια με πλάκες Πηλίου στη Σαντορίνη και γυάλινα κτήρια στην Πάρο, αλλοιώνοντας συστηματικά την παράδοση που δεν είναι μόνο παράδοση, αλλά η επιταγή του φυσικού περιβάλλοντος της Ελλάδας για εναρμόνιση με τις κλιματολογικές, τις γεωμορφολογικές, τις γεωφυσικές συνθήκες.

Η θλίψη που νιώθουμε, όχι για το ημικατεστραμμένο κτήριο –άλλωστε κάθε οικοδόμημα έχει τη δική του διαδρομή μέσα στο χρόνο– αλλά για την υποβάθμιση της αισθητικής του σύγχρονου Έλληνα, έγινε πιο γλυκιά όταν μια ομάδα ξένων τουριστών κοντοστάθηκαν στο κατέβασμά τους από το Χωριό απολαμβάνοντας με ευλάβεια την έξοχη φιγούρα του ερειπίου. Τελικά τίποτε δεν είναι τυχαίο.

Ο Ηλιος απομακρύνεται από τις σκεπές των ερειπωμένων σπιτιών στο πάνω μέρος της Χώρας. Πίσω το Πέδι, ο δεύτερος οικισμός της Σύμης

Επειτα από μια βαθιά ανάσα, συνεχίζουμε το ανέβασμα των σκαλοπατιών: μετράμε ήδη γύρω στα 120-125, η στράτα διευρύνεται σε πλάτος, μπαίνουμε σε μια άλλη, όπως φαίνεται, γειτονιά, με τα πιο πολλά σπίτια να είναι κατοικήσιμα και τις συντροφιάς των κατοίκων ν' απολαμβάνουν τις τελευταίες απογευματινές ακτίνες του Ηλιου, που αρχίζει να δύει.

Στα αριστερά και δεξιά κάθε 20-30 σκαλιά η Καλή Στράτα διασταυρώνεται με μικρότερα σοκάκια. Δεν ξέρουμε προς τα πού να στραφούμε: προς τα δεξιά, αμέτρητα όμορφα κτήρια με εξαιρετικές αυλόπορτες, δεξιά μας μια καταπληκτική θέα προς τον Γιαλό και το λιμάνι. Η αίσθηση της όρασης σε πλήρη έπαρση. Βιαζόμαστε μήπως και πέσει το φως κι επιταχύνουμε. Μια αί-

Πόρτες και παράθυρα είναι σήμερα κλειστά πιθανώς με τα ίδια υλικά από τους επάνω ορόφους που κατέρρευσαν, δίδοντας έτσι στο όλο οικοδόμημα μια μοναδική αηλιά και ηυπηρή αίσθηση

θουσα τέχνης δεξιά μας κι ένα γλυκύτατο μικρό μαγαζί αριστερά θα μας αποσπάσουν την προσοχή.

Με την άκρη του μαπιού βλέπουμε στο κορυφαίο πλατύσκαλο, εκεί όπου το μονοπάτι κάνει μια στροφή

90 μοιρών προς το κέντρο του χωριού, ένα κομψοτέχνημα. Ενα διώροφο οίκημα με μια καλαίσθητη πινακίδα, ξύλινες καρέκλες, σιδερένια στρογγυλά τραπεζάκια. Το καφενείο «Η Καλή Στράτα» ήταν έ- ►

«Ξεθωριασμένη» νεοκλασική εικόνα

Απόβραδο στο καφενείο της «Καλής Στράτας», περίπου στο μέσον της διαδρομής

Μια ομορφιά που δεν στηρίζεται σε αρχιτεκτονικούς αιφνιδιασμούς και ιδιομορφίες, αλλήλα στη λιτότητα που προέρχεται μέσα από την αυστηρή τήρηση των γεωμετρικών κανόνων

► τοιμο να μας υποδεχθεί, αλλά το παρακάμπουμε. Το σούρουπο έπεφτε και μας περίμεναν ακόμη τουλάχιστον 200 σκαλιά μέχρι την κορυφή του λόφου της Χώρας.

Αφήνουμε την απόλαυση του καφέ γι' αργότερα κι ανεβαίνουμε ίσως το πιο πολύβουο κομμάτι της σκάλας. Καλαίσθητα καταστήματα,

εστιατόρια, καφενεία, αίθουσες τέχνης, δροσερές γωνίες δεξιά και αριστερά μέχρι την πάνω πλατεία. Ομορφες πινακίδες, καθαριότητα και, προπαντός, άνθρωποι, οι ντόπιοι, οι Συμιακοί, με μια περισσή ευγένεια να μας χαιρετούν από καρδιάς έστω κι αν δεν φαινόμεσαν τόσο τουρίστες.

Επόμενος σταθμός το Δημοτικόν Φαρμακείον, ένα κτήριο με νεοκλασικό –φυσικά– αυστηρό ρυθμό και με μια βαριά σιδερένια εξώπορτα, που λειτούργησε από το 1884, φανερώνοντας ότι στη Σύμη υπήρχαν συγκροτημένες κοινωνικές δομές περιθάλψης και συνδρομής. Μια κοινωνία μικρή μεν αλλά με καλή οργάνωση, αυτόρκης, με συγκεκριμένους προσανατολισμούς και με τις πολιτιστικές δραστηριότητες να δίνουν το στίγμα της ποιότητας που πάντα τη χαρακτηρίζει ακόμη και σήμερα.

Φθάνουμε, με τη νύχτα σχεδόν να έχει πέσει, προς την κορυφή της σκάλας, στο τέλος της διαδρομής στην κορυφή του λόφου, όπου δεσπόζουν οι εκκλησίες με τα ευρύχωρα προαύλια και τα υψηλά καμπαναριά που φαίνονται από τον Γιαλό.

Εδώ το σκηνικό αλλάζει. Σιενά σοκάκια, οι περισσότερες από τις κατασκευές ερειπωμένες, η πέτρα κυριαρχεί παντού. Η γεωμετρία επικρατεί, η αρχιτεκτονική στο απόγειό της. Οι μικρές ιστορίες των ανθρώπων που βγαίνουν μέσα από τα καλάσματα, η ιστορία αυτού του τόπου που σβήνει σιγά σιγά από το εφήμερο, το ευτελές. Η αισθητική που αντιστέκεται και δίνει ειδικά στη Σύμη ένα δύσκολο αλλά πετυχημένο αγώνα. Τον αγώνα του πολιτισμού.

Μακάρι να διασωθούν μερικά από τα μοναδικά οικοδομήματα στο πάνω τμήμα της Χώρας της Σύμης. Ίσως μέσα από την αλλαγή ιδιοκτητή, ίσως μέσα από την ευαισθητοποίηση και τη θέσπιση κινήτρων σε μικρούς επιχειρηματίες, σε ανθρώπους που μπορεί να επενδύσουν στην ομορφιά...

Αργά πια, μετά τις 9 μ.μ., και το σκοτάδι έχει πέσει. Αρχίζουμε να κατεβαίνουμε σιγά σιγά τα 500 σκαλιά της Καλής Στράτας της Σύμης προς τον Γιαλό. Τα φώτα άναψαν και δίνουν μια άλλη οπτική στα εκατέρωθεν οικοδομήματα, στον κόσμο που διακρίνεται μέσα από τα ανοιχτά παράθυρα. Κρυφοκοιτάζουμε μέσα από αυτά θέλοντας ν' αποτυπώσουμε τον εσωτερικό διά-

κοσμο. Παλιές φωτογραφίες, οικογενειακές, έπιπλα από λαξευμένα κομμάτια ξύλου, κεντήματα, μυρωδιές ελληνικές. Ταβέρνες μικρές γεμάτες κόσμο, με ταμπέλες και επιγραφές που σέβονται το όλο σκηνικό –πουθενά δεν υπήρχε «νέον» ένας χώρος τελικά που δεν ελκύει αδικαιολόγητα τον επισκέπτη.

Καθόμαστε στη μεγάλη στροφή έξω από το διώροφο καφενείο της Καλής Στράτας στη μέση, στα 250 σκαλοπάτια περίπου. Η θέα προς τη συνοικία του Γιαλού και το λιμάνι είναι εκπληκτική, όπως και ο καφές στη χόβολη, και μια αίσθηση απόλυτης ικανοποίησης των αισθήσεων μας γεμίζει. Η Σύμη πέρασε με επιτυχία τις εξετάσεις της ιστορίας της εδώ και κάμποσες εκατονταετίες. Ο συμιακός λαός μπόρεσε

πάνω στο άνυδρο τούτο νησί από αβεστολιθική πέτρα ν' αντεπεξέλθει στις μεγάλες δυσκολίες που είχε ν' αντιμετωπίσει κρατώντας το μέτρο,

την ιστορία, την παράδοση, επιλέγοντας ένα δρόμο μοναδικά δύσκολο. Εστω κι αν αυτός είναι ανηφορικός... Η Σύμη αντιστέκεται. ■

Σφραγισμένα με πέτρες παράθυρα και πόρτες. Ποιος θα σώσει την ιστορία μας;

ΤΕΥΧΟΣ 339 ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2006

ΓΕΩτρόπιο

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ "Ε"

ΚΡΟΑΤΙΑ
Φύσει όμορφη!

Στις αυλές του
ελληνικού φθινοπώρου

■ Μαρόκκο: στα ταμπάκια της Φεζ ■ BBC Wildlife: από το Γελουστόουν στο Γιούκον